

ŽIDOVSKÁ DIASPÓRA V ALEXANDRII

Alexander CAP

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Biblický Egypt, ktorý zotročil Izraelský národ a vyšiel z neho okolo 13. stor. pred Christom vedený Mojžišom a Bohom, aby sa stal slobodným národom paradoxne o niekoľko storočí neskôr (4. stor. po Chr.) sa stáva miestom, kde židia prebývali ako slobodní občania v kozmopolitnej ríši ovplyvňovanej gréckou kultúrou. Nútený exodus so všetkými príkormi opisuje druhá kniha Mojžišova. To, keď židia žili dobrovoľne v Egyptskej diaspóre nachádzame iba v mimo biblickej literatúre.

Diaspora je grécke slovo označujúce Židov rozptýlených v nežidovskom svete [Jn 7, 35; 1Pt 1,1] alebo miesta, kde sídlili [Jak 1,1; Jud 5, 19] mimo Palestíny. Počiatky dobrovoľného rozptýlenia Izraela sa nedajú spoľahlivo určiť. Istý náznak nachádzame v „kolóniách“ v Damašku [1 Kr 20, 34]. Šalamúnova expanzívna politika mohla dosť dobre viesť k vzniku prvých obchodných základní. Kráľovstvá Asýrie a Babylónie zaviedli nový prvok a to násilné presídlenie časti obyvateľstva z dobytých území do určitých oblastí ich ríše [2Kr 15, 29; 17, 6; 24, 14; 25, 11]. Súčasťou tejto stratégie bolo odstránenie vládnych vrstiev a školených remeselníkov. Mnohí z týchto skupín stratili svoju národnú a náboženskú identitu. I napriek tomu judská komunita v Babylonskej ríši mala bohatú prorockú službu a naučila sa uctievať Boha Izraelu bez chrámu a prinášania obety. Z nich vyšli cieľavedomí muži, ktorí sa vrátili, aby znovu vybudovali Jeruzalem. Za panovania Kýra sa však na cestu do vlasti vydala iba časť exulantov. Početná a vysoko uvedomelá židovská komunita pretrvala v Babylonskej ríši až do stredoveku.

Podľa Ezdráša sa z Babylonského exilu vrátilo 42 360 židov + 7337 otrokov a otrokýň a 200 „spevákov a speváčok“. V obnovennej Judei nemohlo žiť viac ako 70 000 obyvateľov. Samotný Jeruzalem v 3. stor. pred Chr. mal okolo 120 000 obyvateľov. Silné náboženské cítenie a rešpekt voči zákonu viedol židov k disciplíne a pracovitosti. Usilovali sa usídlieť za hranicami Judeji, zvlášť v Galileji, Zajordánsku a na pobreží. Diaspóra sa neustále rozširovala. Židia prijímali konvertitov, pretože judaizmus priťahoval inovercov. Napriek tomu, že

Židia boli malým národom boli nekompromisným nábožensko-kultúrnym centrom vo veľkom svete. Problémy sa začali prejavovať od r. 332 pred Chr., keď macedónsky kráľ Alexander Veľký zničil Perzskú ríšu. Išlo o prvú európsku inváziu do Ázie. V treťom a po väčšinu 2. tisícročia pred Chr. neexistovali kontinentálne hranice. More predstavovalo silu, ktorá spájala a preto sa vytvorila do veľkej miery a spoločná medzinárodná kultúra. Avšak v 12. a 11. storočí pred Chr. nasledovala barbarská anarchia a dlhý „temný vek“. Keď sa svet opäť vrátil k civilizácii v „železnom veku“ začalo sa prejavovať delenie na Východ a Západ a zo západnej strany sa vynorila jedna z najmohutnejších kultúrnych síl, ktoré uzrel svet: civilizácia *polis*¹⁶ alebo grécky mestský štát¹⁷. Grécka populácia sa neustále zvyšovala. Gréci vybudovali rozľahlú obchodnú námornú sieť. Vybudovali kolónie v celej stredomorskej oblasti. Za Alexandra Veľkého sa dostali do Ázie a Afriky. Jeho nasledovníci túto veľkú ríšu rozdelili na živelné kráľovstvá. Ptolemaos v Egypte, Seleukos v Sýrii a Mezopotámii a neskôr Attalos v Anatólii. [5]

Najstaršia nežidovská zmienka o Židoch¹⁸, ktorí prišli do Judska s Mojžišom z Egypta je pravdepodobne citát antických historikov (Diodora Sicílskeho a Jozefa Flávia obaja z 1. stor. po Chr.), ktorí sa odvolávajú na Hekataia (čítaj Hekatea) z Abdery z 4. stor. pred Chr. Tento alexandrijský historik pravdepodobne po návšteve Jeruzalema spája vznik židovského národa s útekem jednej z náboženských menšín Egypta. Istý Moysés ich vraj priviedol do neobývaného Judska a založil v ňom Hierosolymu (Jeruzalem), v ktorom postavil chrám. Na čele národa nestojí kráľ, ale veľkňaz. Nové náboženstvo vraj „Mojžiš počul od Boha a odovzdal ho Židom“. Je charakteristické tým, že zakazuje pripodobňovať Boha človeku. Hekateove dielo cituje Flavius, pričom poukazuje na to, že Židia slúžili v armáde Alexandra Veľkého¹⁹ a zúčastňovali

¹⁶ Židia dobre poznali grécky vojenský potenciál, pretože slúžili Grékom ako žoldnieri rovnako ako predtým slúžili v Perzskom vojsku. Grécky vojenský výcvik začínal v gymnázii, ktoré bolo hlavným vzdelávacím zariadením mesta. To však nebola jeho jediná funkcia. Hlavným účelom bola propagácia gréckej kultúry. K tomu slúžili aj ďalšie inštitúcie, ktoré boli v každom meste a to štadión, divadlo, odeon, lýceum a agora.

¹⁷ Je zaujímavé, že prvé mestá podľa Biblie stavali potomkovia Kaina ešte v prahistorickej dobe. (Pozn. a.). Biblické mestá Jericho, Ninive odkryté archeológmi sa považujú za na najstaršie mestá na svete.

¹⁸ Niektorí autori túto historickú správu spochybňujú a neprijímajú ju za hodnovernú.

¹⁹ Jozef Flavius vo svojich Židovských starožitnostiach poukazuje na to, že vraj Samaritáni dostali od Alexandra Veľkého súhlas na výstavbu vlastného chrámu na hore

sa na ničení pohanských chrámov, pričom rázne odmietali zúčastňovať sa na rekonštrukcii nových pohanských chrámov. [11]

Je nutné poukázať na fakt, že grécka kultúra vplývala na židovstvo ešte pred vojenským ťažením Alexandra Veľkého. Avšak s jeho vojenskými výbojmi nastáva pre diaspóru nová doba, pretože na najrôznejších miestach sa zaznamenával stále väčší príliv židovských prisťahovalcov. Zväčša išlo o židovských obchodníkov, ktorí cestovali za prácou do sveta. Gréčtinu si osvojila vrchnosť, vzdelanci, čiastočne remeselníci a žoldnieri. A takto grécku vzdelanosť a kultúru môžeme vidieť aj v židovských posvätných knihách z toho obdobia a to v knihe Kazateľ²⁰ alebo v apokryfoch a to z časti aj v Prvej knihe Henocha. [12]

Židovská identita vernosti vlastnej náboženskej tradícii odmietala synkretizmus²¹ a najmä v Palestíne, kde radikálne náboženské kruhy neboli naklonené helenizmu a považovali ho za prvok cudzorodý. Zároveň ho považovali za pohanský, ktorý sekularizuje židovské náboženstvo. Radikálne

Gerazim po tom, čo sa od židov osamostatnili. Stalo sa to po tom, čo im židia nedovolili zúčastniť sa na stavbe druhého Jeruzalemského chrámu [Ezd 4, 1].

²⁰ V knihe Kazateľ sa poukazuje na posadnutosť po bohatstve v dobre gréckej nadvlády. Čo dobrého vzišlo z hromadenia obrovského bohatstva?

²¹ Gréci neboli monoteisti, ale polyteisti, ktorí sa najviac zoznámili v Egypte so synkretizmom. Racionálne nespočetné množstvo prekrývajúcich sa božstiev, ktorých spojením vznikali syntetickí mnohopočetní bohovia. Jedným takýmto mutantom bol slnečný boh Apollon – Helios-Hermes. Svoje vlastné dionýziové rituály slúžili Gréci spoločne s kultom egyptskej bohyně Isis. Ich boh lekárstva Asklepios sa zjednotil s egyptským Imhotepom. Najvyšší boh Zeus bol rovnaký ako egyptský Amon alebo perzský Ahura Mazda či, alebo prečo nie židovský Jahve. Samozrejme, že takto sa na to zbožní židia vôbec nepozerali. Pravdou bolo, že grécka predstava o božstvách bola podradnejšia než židovská koncepcia neobmedzenej moci Boha. Židia nakreslili absolútne jasnú deliacu čiaru medzi ľudským a Božím. Gréci neustále vyzdvihovali človeka t.j. boli prometeovci a umenšovali boha. Božstvá boli iba o trochu viac uctievaní ako ich úspešní predkovia. Väčšina ľudí vzišla z bohov. Takže nemali ďaleko k tomu, aby považovali monarchu za boha a urobili tento krok ako náhle do svojho impéria vtiahli Orient. Prečo by sa predurčený človek nemohol stať bohom? Aristoteles, Alexandrov vychovávateľ vo svojej Politike uvažoval: „Pokiaľ existuje v štáte jediniec takých dobrých cností, že sa s ním ostatní občania nedajú zrovnávať ani v bezúhonnosti, ani v politickej schopnosti...takýto človek by mal byť kvalifikovaný ako boh medzi ľuďmi“. Samozrejme, že takýto názor bol pre Židov akéhokoľvek smerovania absolútne neprijateľný. Zjednotiť judaizmus s gréckym náboženstvom nebolo možné. Reformisti chceli, aby judaizmus prijal grécku kultúru a tým sa stal univerzálnym, čo znamenalo prijať do seba polis – mesto. (Stáť sa súčasťou mesta). [5]

židovstvo v Palestíne bolo konzervatívne zato židovské hnutie v Egypte bolo treba vnímať ako nábožensky reformované, dnes by sme povedali sekulárne. Židovskí helenisti sa pokúšali o osvietenécké židovstvo bez obriezky²² a bez stravovacích pravidiel čo bolo pre palestínskych židov bohoborecké a nepriateľné. Nie div, že proti takýmto cudzím vplyvom sa ľudia v Izraeli búrili. Pohrdanie pohanskými ohavnosťami akými boli šport, polonahí atléti, vystavené sochy – modly na uliciach Jeruzalema, nemravné divadelné hry v amfiteátroch, privádzalo pobožné ľudové masy a horlivých dodržiavateľov Mojžišovho zákona do nepríčetnosti. Niektoré vrstvy židovského obyvateľstva boli zaujaté istými pohanskými prvkami, ktoré sa preberali v izraelskom náboženstve a to astrológia, povera a mágia. Nie div, že to napokon z času na čas to vyústilo do náboženských nepokojov. Názorným príkladom bolo povstanie Makabejcov.²³

²² Boli prípady, keď židovskí športovci chceli kozmetickým spôsobom dospieť k stavu pred obriezku – pretože sa za ňu v pohanskom svete hanbili. [1Mak 1, 15] Grécky ideál krásy a verejne prezentovaná obriezka u židovských atlétov boli totiž dve nezlučiteľné veci. V Jeruzaleme boli domáci medzi svojimi, ale keď sa objavili na športoviskách mimo Jeruzalema, vyvolávali židovské mužstvá posmech, pohrdanie, dokonca až zhnusenie. O pretekoch v „Týre, ktoré sa konali každý piaty rok“, sa zmiňuje aj Biblia [2Mak 4, 18]. Tu však nešlo o židovské súťažné mužstvo, ale o slávnostnú delegáciu, ktorá mala iba odovzdať dary. Niektorí športovci ťažko znášali posmech a pohrdanie, a tak sa usilovali nájsť východisko. Iné preklady hovoria o chirurgickom zákroku, ktorý ma rekonštruovať stav pred obriezku. (napr. preklad Emila Friedricha Kautzsch, 1 Mak 1, 15). Telesné cvičenie malo v tých časoch oveľa hlbší význam ako má dnes šport. Boli to kultové hry zasvätené cudzím božstvám – gréckemu Diovi a Apolónovi. [6] Medzi tým, ako sa športuje dnes a tým, ako sa športovalo vtedy, je totiž zásadný rozdiel. Nejde o samotné športové úkony, tie sa za vyše dvetisíc rokov nezmenili. Hlavný rozdiel je v oblečení, v akom sa športovalo. Športovci totiž v súlade s olympijskými vzormi trénovali a pretekali úplne nahí. Telo si smeli „pokryť“ iba tenkou vrstvou oleja. Táto nahota bola akiste trňom v oku zbožným veriacim v Judsku. Takéto športové aktivity priamo pred bránami chrámu, len pár krokov od najposvätejšieho miesta jednoducho museli pokladať za nepríстойnosť a museli sa proti tomu postaviť na odpor.

²³ Kráľ Antiochus IV. zvaný Epifánes r. 168 pred Chr. vyplienil a znesvätil chrám v Jeruzaleme. Svedectvá súčasníkov dokazujú, že drancovanie chrámov bolo jeho špecialitou. Grécky dejepisec Polybios vo svojich štyridsaťzväzkových Dejinách sveta píše, že Antiochus IV. vylúpil väčšinu svätostánkov“. Tento Seleukovec sa však neuspokojil s pokladmi chrámu, ale do Jeruzalema poslal aj svojho hlavného vyberača Apolonia s ozbrojeným sprievodom. Ten „mesto vyplienil, podpálil ho a pobúral jeho domy i múry dookola. Ženy a deti odvieďli do zajatia a dobytok zhabali“ [1Mak 1, 31-32; 2Mak 5, 24]. Vrtkavé dejiny neušetrili ľud Izraela od žiadnych hrôz a príkorí. No takú zdrvivúcu

Hnutie Makabejcov²⁴ bolo predovšetkým občianskou a náboženskou vojnou medzi ortodoxným a reformistickým náboženským a politickým hnutím v Izraeli. Makabejské knihy hovoria o náboženskom mučeníctve a ide o počiatky martyrológie, kde sa poukazovalo na utrpenie verných a to slúžilo k propagácii náboženskej čistoty a židovského vlastenectva. Na úpäť chrámovej hory v Jeruzaleme bolo vybudované gymnázium. Druhá kniha Makabejcov rozhorčene konštatuje, že chrámoví kňazi „prestali javiť akýkoľvek záujem o oltárnu službu, opovrhovali chrámom a zanedbávali prinášanie obetí. Radšej sa ponáhľali na ihriská, aby sa zúčastnili gymnastických cvičení a sledovali hod diskom, ktoré Zákon zakazoval. [2Mak 4, 12-14]²⁵

Dôležitým historickým medzníkom bolo vojenské obsadenie regiónu Alexandrom Veľkým. Po jeho smrti (323 pred Chr.) vo vojnách diadochov pripadla Palestína okolo r. 300 pred Chr. Ptolemajovcom a až do r. 200 sa nachádzala pod Egyptskou nadvládou. J. Flavius poukazuje na to, že Ptolemaios I. obsadil Jeruzalem a mnoho zajatcov presídlil do Egypta. Ten istý rímsky historik židovského pôvodu tvrdí, že v 1. stor. po Chr. žilo v Alexandrii okolo milióna židov.

Alexandria [Sk 18, 24] hlavné mesto na pobreží Dolného Egypta západne od ústia Nílu založil r. 332 kráľ Alexander Veľký. Vraj základný plán mesta navrhol samotný panovník za pomoci architekta Deimokrata z Rhodosu. Mesto bolo

ranu, akú mu zasadil Antiochus Epifanes, nezažil ani pod nadvládou Asýrčanov či Babylončanov. Kráľovský výnos mal totiž úplne zlikvidovať vieru ľudu. „Do Jeruzalema a do judských miest poslal kráľ poslov s písomnými rozkazmi, aby sa ich obyvatelia spravovali zvykmi, ktoré boli dosiaľ cudzie“ [1Mak 1, 46]. V Jahveho chráme nastolili kult Dia Olympského. Za vysluhovanie židovských obradov, za bežné obety, sabat a obriezku vypísali trest smrti. Posvätné knihy zničili. Bolo to prvé dôsledné náboženské prenasledovanie v dejinách ľudstva. [6]

²⁴ Pozri tri knihy Makabejské v Starom Zákone.

²⁵ O Antiochovi Epifanesovi porovnaj 1 Mak 1, 11. Nového kráľa vedel si získať Oniášov brat Jason (pogréčtené meno, pôvodne sa menoval: Josua, Jesus, alebo Ješúa. Podľa J. Flávia zmenou mena dal najavo, že jeho snahou je zhelenizovať národ, a tak sa zaľúbiť kráľovi). O Jasonoviporov tiež 1Mak 1, 12. Jasona, ako horlivý propagátor helenizmu, chcel vybudovať „telocvičňu“ – gymnásion“ (aká už bola napr. vo Filadelfii – Rabat-Amon pre dospelých a pre mládež od 14 rokov vyššie zas iné „ihrisko“ – „efebeion“. [1Mak 1, 16; 1Mak 8, 17; 1Mak 1, 43; 1Mak 3, 29]

„Petastos“ bol klobúk so širokým okrajom, ktorý nosievali grécki mladíci pri hrách na ochranu proti slnku. Pomocou hier dostal Jason do ruky mládež, a tak mal možnosť prevychovávať ju v duchu pohanského helenizmu. [13], [2]

založené tak, aby tu mohli žiť tri národy Gréci, Židia a Egyptania (neskoršie Rimania). Ostrov Fáros (Fara) nachádzajúci sa pred mestom bol spojený s pevninou hrádzou dlhou okolo 1300 m. Tak vznikli dva prístavy dôležité pre obchod. Za Ptolemaiovcov (301-30 pred Chr.) bolo mesto strediskom svetového obchodu a malo okolo milión obyvateľov. Gréci, Egyptania, Židia a Rimania na dorozumenie používali gréčtinu a bývali v oddelených štvrtiach. Židia sídlili v severovýchodnej časti mesta, ktorú spravoval etnarcha. Ten dohliadal na zachovávanie náboženských mravov a zvykov. [7] Veľká židovská komunita v Alexandrii bola sústredená v tzv. piatej časti tohto mesta, ale bohoslužobné miesta mala po celom meste. Na čo poukazuje Filon Alexandrijský²⁶ v diele *Legatio ad Gaium*, 132. Najkrajšou budovou v meste bola obrovská synagóga, ktorá bola taká veľká, že pri vyslovení slová „amen“ museli používať dorozumievacie zástavky²⁷. Bola postavená na spôsob baziliky. V zasadacej sieni bolo 70 pozlátených kresiel pre sedemdesiat najstarších mužov. Mesto predstavovalo intelektuálne a literárne centrum židovskej diaspóry, kde vznikol aj prvý preklad Starého Zákona do starogréčtiny (LXX) na vyššie spomenutom ostrove Faros, ktorý bol známy aj tým, že tu kedysi stál vysoký maják považovaný za jeden zo siedmich divov sveta. Pre židov v Egypte bolo preloženie (Tóry) Starého Zákona do gréčtiny nepredstaviteľne pokrokovou udalosťou. Ide o počin nesmierného dosahu pre západoeurópsku civilizáciu. Podrobnú zmienku o tom nachádzame v tzv. Aristeovom liste. Alexandria sa stala mestom stretávania dvoch kultúr Východu a Západu. Bolo to multietnické veľkomesto otvorené svetu, slobodomyselné, vybavené divadlom a cirkusom. [3] Znalosť gréckeho jazyka pomáhala židom spoznať aj grécku literatúru. Šport bol základom života v meste (polis) a bol prejavom gréckeho náboženstva. Olympijské hry boli zasvätené bohom a pri ich zahájení sa prinášali obety. Na hry boli vysielaní najlepší mladí ľudia z mesta. [9] V gymnáziách stáli sochy bohov, kde pravdepodobne sa mohol obetovať tymian.

²⁶ Išlo o veľmi plodného autora, vedca čo používal biblický materiál, ktorý s pomocou filozofických kategórií a pojmov privádzal do súladu grécku filozofiu so Starým Zákonom. Jeho hlavný cieľom nebolo skúmať Bibliu. [4]

²⁷ Keďže vtedy ešte neexistovalo ozvučenie bohoslužobného miesta, pravdepodobne kvôli obrovskému priestranstvu a jednotnosti v modlitbe sa používali zástavky, aby veriaci a modliaci sa v synagóge vedeli čo majú rovnako všetci povedať. Išlo pravdepodobne o akúsi prvotnú signalizáciu podobne ako vidíme používanie trúb pri putovaní vyvoleného národa po púšti. (Pozn. a.)

Za čias Ptolemajovcov tu bolo zriadené múzeum a knižnica, ktorá obsahovala státisíce zväzkov rukopisov. Jeden z najvýznamnejších Aristotelových žiakov Demetrios z Faléra bol poverený Ptolemaom I. (po r. 307 pred Chr.) organizovaním múzea v Alexandrii. Okrem najväčšej knižnici vo vtedajšom svete (približne 700 000 zvitkov) mala byť do nej doplnená všetka dostupná literatúra tej doby. V múzeu boli vytvorené dobre vybavené bádateľské inštitúcie pre oblasť prírodných vied a aplikovanej techniky, napríklad botanická záhrada, observatórium a zoologická záhrada. Múzeum poskytovalo vedcom možnosť venovať sa nerušene a s kráľovskou podporou svojmu bádaniu. Správca knižnice mal za úlohu sa starať o nespočetne zhromaždené poznatky. Tým, že mal vysoké postavenie bol zároveň aj vychovávateľom kráľovských synov. [3] Alexander Veľký ponúkol starovekému svetu Malej Ázie, Mezopotámie, Egypta, Sýrie, Fenícia a Judska civilizáciu predstavovanú z veľkej časti macedónskymi vojakmi, gréckymi žoldnieri a obchodníkmi túžiacimi po zisku. Kdekoľvek Gréci prišli vždy priniesli zo sebou niečo zo svojej civilizácie – jazyk, kultúru, bohov, hry a základné politické prvky svojho jedinečného vynálezu a to mesta – polis. Gréci, zväčša mladí a slobodní muži, ktorí sa vysťahovali zo svojej rodnej zemi sa ocitli vo svete, na ktorý pozerali s opovrhnutím ako na svet bez kultúry, ktorý je však vhodný k tomu, aby bol využitý.

Filon Alexandrijský bol prvým dôležitým predstaviteľom alegorického výkladu Písma.²⁸ Napriek chybám, ktorých sa Alexandrijskí židia dopustili pri

²⁸ V knihe Exodus dáva Boh prostredníctvom Mojžiša poučenie „nebudeš zlorečiť Bohu“. Aspoň tak to prekladajú moderné vydania Biblie ako ďalšie napomenutie oddanosti Jahvemu. Ale v gréckom preklade SZ tzv. Septuaginte z 3. a 2. stor. pred Chr. naznačuje tento verš niečo iné: stojí tam, že nemáte zlorečiť „bohom“. Jeden staroveký Žid použil túto podobu verša ako okno do Božej duše. Filon Alexandrijský narodený v 1. stor. pred Chr. rozpoznal u Boha Jahveho hlboký sklon k znášanlivosti. Podľa Filona síce Boží zákon potvrdzoval existenciu jedného pravého Boha, pritom ale „pomáhal tým, ktorí boli iného názoru, tým že ich prijímal a ctil tých, ktorí sa od počiatku domnievali, že sú aj iní bohovia. Filon neveril v existenciu bohov iných národov. Bol to zbožný Žid a horlivý monoteista. I napriek tomu veril, že Boží zákon „umlčuje a zadržuje svojich vlastných stúpcov a nedovolí im zlorečiť týmto (bohom) nedôstojným spôsobom, pretože zastáva názor, že je lepšie vhodne zvolená chvála. Čo viedlo Filona k takému výkladu v knihe Exodus 22, 28? Niektorí ľudia odpovedia: „Ten, kto preložil Exodus 22, 28 do gréčtiny. Inými slovami: Filon, ktorý plynule rozprával po grécky si v Septuaginte prečítal o zákaze zlorečiť „bohom“ a priamočiaro si ho vyložil a bolo to. Tak by aspoň Filonov príbeh vykladali zástanci „determinizmu Písma“, ľudia, ktorí si myslia, že Sväté Písmo rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje náboženské zmýšľanie veriacich, zatiaľ čo

pokusoch o syntézu Atén a Jeruzalema [1], [14] (niektoré dosahovali obludných rozmerov), svedčia literárne pamiatky o myšlienkovej sile, misijným záujmom a napriek odvážnym odchýlkam tu bolo Písmo prijímané s hlbokou vážnosťou. [8]

Napr. grécke gymnázium v Alexandrii bolo pôvodne založené preto, aby sa grécki kolonisti nezvrhli a neprijímali miestny dialekt a zvyky. Preto v ňom mohlo študovať miestne obyvateľstvo (nie však Egypťania) negréckeho pôvodu. Židia túto možnosť horlivo využili. Filón Alexandrijský neskôr považoval za samozrejme, aby takúto školu navštevovali synovia z bohatých kupeckých židovských rodín. Židia pogrécťovali svoje mená alebo ich požívali dvojitém spôsobom. Helénske mená používali na služobných cestách a v živnosti a hebrejské mená používali doma a pri bohoslužbách.

Židia na nílskom ostrove Elefantina sa cítili byť spojení s vlasťou. Egypťskí kňazi im okolo r. 410 zničili chrám, a preto požiadali miestodržiteľa v Jeruzaleme, Bagoasa o podporu pri obnove chrámu. Na túto žiadosť jeruzalemskému kňazstvu nedostali žiadnu odpoveď. Akýkoľvek chrám mimo mesta Jeruzalem bol pre jeruzalemských kňazov neprijateľný. Neskôr pravdepodobne došlo ku kompromisu, pretože miestodržiteľ obnovu chrámu dovolil s výslovným obmedzením, že sa tu bude prinášať iba suchá obeta (mincha) a kadidlo (lebona), nie však obeta zápalná (ola). Židia v Elefantíne zrejme podmienky akceptovali takže chrám mohol byť znovu vystavaný. Ďalšie správy o vzťahoch medzi Jeruzalemom a Elefantínou sa nezachovali. A ďalší osud tejto vojenskej kolónie zostáva neznámy. Posledný z nájdených textov pochádzal z r. 399 pred Chr. [10]

Elefantínske zvláštnosti nie sú pre neskoršie diasporné židovstvo typické. Život väčšiny tohto spoločenstva sa odohráva okolo Zákona a synagógy. Jeden z učencov sadokovský veľkňaz Onias postavil na základe Iz 19, 18 v 2 stor. pred Chr. v egyptskom Leontopoli chrám a tvrdil, že egyptskí židia majú zväčša chrámy „postavené úplne nesprávne“. V rozptýlení Židia nemohli žiť presne tak ako Židia v Palestíne. Diaspóra na Západe existovala v gréckom svete, a preto musela rozprávať po grécky. Aj samotný preklad Septuaginty svedčí o misijnom duchu helenistického judaizmu.

spoločenské a politické podmienky, v ktorých žijú majú len minimálny, alebo žiadny vplyv.“ [15]

I keď nemôžeme absolutizovať alexandrijskú diaspóru, aby nás to nezavádzalo, je dôležité v nej vidieť prosperujúcu a vzdelanú židovskú komunitu usilujúcu sa o nadviazanie intelektuálneho kontaktu s gréckou kultúrou. K tomu najviac pohol vyššie spomenutý židovský filozof a exegeta Filon Alexandrijský.

Židovská helenistická kultúra bola verná Zákonu a národu [Fil 3, 5 – vyznanie diaspórneho žida]. Komunita platila pol šekla chrámovej dane a udržiavali kontakty medzi sebou aj v Jeruzaleme [Sk 28, 21]. Zbožní židia navštevovali podľa možnosti veľké sviatky v Jeruzaleme [Sk 2, 5; 8, 27] a často udržiavali so svojou vlasťou úzke spojenie. Kultúrna atmosféra sa však tak líšila, že tam mali postavené vlastné synagógy. [Sk 6, 9]

I keď Židia neboli vo svete veľmi populárni, pravdepodobne judaizmus sa pre mnohých pohanov stal atraktívnym. Jednoduché, ale majestátne uctievanie jedného Boha, vznešená etika, vysoký štandard rodinného života to všetko priťahovalo k synagóge veľa ľudí aj vysoko postavených.

Mnohé pramene potvrdzujú, že judaizmus lákal aj vďaka rozšírenému falošnému presvedčeniu, že židia vlastnia zvlášť magické sily a ich posvätné slová sú pri zariekavaní obzvlášť účinné. Niektorí židia takúto poveseň využívali. Zmieňujú sa o tom Sk 13, 6. Treba však povedať, že existovalo židovské synkretické sektárske učenie, ktoré sa zaoberalo mystikou a okultizmom²⁹ a tými bol helénsky svet fascinovaný. [8]

SUMMARY

While we cannot absolutely disassociate the Alexandria Diaspora, it is important to see a prosperous and educated Jewish community seeking to establish intellectual contact with Greek culture. Jewish Hellenistic culture was faithful to the Law and the nation. However, the cultural atmosphere was so different that they had their own synagogues built. Although Jews were not very popular in the world, probably Judaism became attractive to many pagans. The simple but aesthetic worship of one God, the noble ethics, the high standard of family life all attracted many people, even high-ranking, to the synagogue. Many sources confirm that Judaism was also attracted by the widespread false belief

²⁹ Treba však poukázať na to, že okultizmus bol v Starom Zákone zakázaný a prísne trestaný ako škodlivý a nevhodný pre Izrael. Preto je nepochopiteľné, prečo sa židia v Kabale zaoberajú okultizmom a ezoterikou. Ide o totálne „duchovné“ a náboženské poblúdenie. (Pozn. a.)

that Jews possessed special magical powers, and that their sacred words were particularly effective in scolding. It must be said, however, that there was a Jewish syncretic sectarian teaching that dealt with mysticism and occultism, and these were fascinated by the Hellenic world.

REFERENCES

1. ATTALI, J. - SALFATI, P. 2018. *Athény a Jeruzalém. Úděl duchovní říše a Západu*. Praha, 2018. ISBN 978-80-7407-407-3.
2. BIČ, M. 1996. *Výklady V. Knihy Deuterokanonické*. Kostelní Vydří, 1996. ISBN 80-7192-150-5.
3. *Ďejiny světa. 2. 1200 př. K až 600 po K*. Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-292-7.
4. JEŽEK, V. 2004. *Filón Alexandrijský. Jeho teologie, exegéze a vliv na pozdější autory*. Prešov, 2004. ISBN 80-8068-318-2.
5. JOHNSON, P. 1995. *Ďejiny Židovského národa*. Romluvy, 1995. ISBN 80-85336-31-6.
6. KELLER, W. 2018. *A Biblia má predsa pravdu*. Bratislava, 2018. ISBN 978-80-8172-036-9.
7. NOVOTNÝ, A. 1956. *Biblický slovník*. Praha, 1956.
8. DOUGLAS a kol. (ed.) *Nový biblický slovník*. Praha, 1996. ISBN 80-85495-65-1.
9. POTOK, Ch. 2007. *Putování. Dějiny Židů*. Argo, 2007. ISBN 80-7203-425-1.
10. RENDTORFF, R. 2015. *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad, 2015.
11. SLÁMA, P. 2010. *Tanu Raban. Antologie rabínské literatury*. Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7021-722-1.
12. STEMBERG, G. 2010. *Úvod do Judaistiky*. Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-541-6.
13. *Sväté Písmo*. Trnava, 1996. ISBN 80-7162-152-8.
14. SCHÄFER, P. 2003. *Ďejiny Židů v Antice. Od Alexandra Velikého po Arabskou nadvládu*. Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-633-6.
15. WRIGHT, R. 2011. *Evoluce Boha*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7422-068-5.

JEWISH DIASPORA IN ALEXANDRIA

Alexander CAP, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Prešov,
Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, riaditel@ppepoer.sk, 00421517724729

Abstract

There were many Jews in the Alexandria area who no longer spoke Hebrew, but only Greek. It was a diaspora which, for religious reasons, required the translation of the Old Testament into ancient Greek. Therefore, a translation of the Septuagint was made in the 3rd century BC.

Key words

Israel, Alexandria, diaspora, Greek language